

KATTALIK DAVRINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**Madgafurova Dilduzaxon Oxunovna****K,D.P.I Boshlangich ta'lim fakulteti.****Fakultetlararo ped.psixologiya kafedrası****kotta o'qtuvchisi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.8053672>**

«Kattalik yoshi» — 8-12 yoshli bolalarda rivojlanish bosqichini tavsiflovchi termin bo'lib, u tez o'sishi, shuningdek, boshqa psixologik va hissiy o'zgarishlar bilan tavsiflanadi. Bu davrni preadolescence deb ham yuritiladi va u bolaning rivojlanishida zaruriy nuqtani bildiradi, bu ularning kelajakdagi ijtimoiy, hissiy, akademik va jismoniy rivojlanishi uchun poydevor yaratadi. Ushbu maqolada biz "Kattalik yoshi" ning ba'zi asosiy xususiyatlarini bayon qilamiz.

Jismoniy rivojlanish

"Kattalik yoshi"ning e'tirof etilgan xususiyati tez jismoniy o'sish va koordinatsiya darajasining ortishidir. Ushbu yoshdagi bracket ichidagi bolalar bo'yi va og'irligi sezilarli darajada oshishini boshdan kechirishadi. Ba'zi bolalar uchun bu o'sish sur'ati ba'zi jismoniy noqulaylikka olib kelishi mumkin, chunki ularning muvofiqlashtirishi davom etishga harakat qiladi. Biroq, vaqt va amaliyot bilan ularning motor qobiliyatlari qo'lga mumkin, va muvofiqlashtirish shunga yarasha yaxshilanadi.

Kognitiv rivojlanish

Bu davr sezilarli qiziqish va so'roq hissini bildiradi. O'smirlardan oldingilar tanqidiyaroq fikrlay boshlaydilar, vaziyatlar, jarayonlar va hodisalarni yanada chuqurroq tahlil qiladilar va shaxsiy o'ziga xoslik hissini rivojlantira boshlaydilar. Uydirma hikoyalar, o'yinlar va shu bilan bog'liq boshqa tadbirlar aqliy qobiliyatini kengaytirishga, tasavvurini oshirishga, muammoni hal qilish ko'nikmalarini rag'batlantirishga yordam beradi.

Ijtimoiy rivojlanish

"Kattalik yoshi" davrida o'smirlardan oldingilar o'z ijtimoiy doirasini oila doirasidan tashqarida kengaytira boshlaydilar. Ular tengdoshlari bilan ko'proq o'zaro aloqalarni izlashlari ehtimoli bor, bu esa kelajakdagi ijtimoiy ko'nikmalarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan do'stlikning rivojlanishiga olib keladi. Shuningdek, ular o'zlari uchun o'ylay boshlaydilar, hokimiyat va normalarni barbad qiladilar, mustaqil fikrlarni so'roq qiladilar va rivojlantiradilar.

Hissiy rivojlanish

O'spirinlikdan oldingilar zavqlanish, stress, baxtdan tortib, noqulaylik va chalkashliklarga qadar turli xil his-tuyg'ularni boshdan kechirishlari mumkin. Ular jismoniy farqlariga ko'p e'tibor berishga moyil bo'lib, ko'rinishiga va odamlar ular haqida nima deb o'ylashiga jiddiy e'tibor qaratishadi. Aksariyat hollarda o'z-o'zini hurmat qilish ijobiy o'zaro ta'sirlar va fikr-mulohazalar orqali va hayotdagi turli rollarni tadqiq qilish orqali shakllanadi.

O'spirinlik davrida o'quv faoliyatining murakkablashishi, ularning yangi jamoada tutgan o'rni ulardan ko'p narsa talab qiladi. O'spirinlarning maktab hayotida, oilada tutgan mavqei o'zgaradi, ya'ni o'zidan kichiklarga nisbatan boshliq, tashkilotchi va tarbiyachi bo'lish talab qilinadi. 18 yoshda kattalikka erishadi. Organizmning o'sishi to'xtaydi, 'tinch' davr boshlanadi. Organlarning tarkib topishi va organizm to'qimalarining takomillashishi nihoyasiga etadi. Jismoniy rivojlanish shaxsning ba'zi bir xususiyatlarini va bundan keyingi hayotiy faoliyatini belgilashga ta'sir ko'rsatadi. Yigit va qizlarning 17-20 yoshlarida organizm normal rivojlanishiga va unga mos keladigan ish bilan band qilish maqsadga muvofiqdir. Ular

organizmdagi o'zgarishlar og'irligiga va bo'yiga xos bo'lishi bilan birga o'pka, yurak, qon tomirlariga, nerv sistemasining faoliyatiga ham ta'sir etadi. O'spirinlarda yurak charchashi-harsillash, yurakning to'xtab-to'xtab ishlashi kabi xollar asta-sekin yo'qolib beradi. Buning uchun jismoniy mehnat, aqliy faoliyat va dam olishning to'g'ri yo'lga qo'yilishi katta ahamiyatga ega. Bu davrda ularning nerv sistemasi rivojlanadi va katta kishilarning miya po'stlog'i xususiyatiga asta-sekin yaqinlashadi. Bosh miya po'stlog'ining atroflarida nerv bog'lanishlarining soni ko'payadi. O'qish va mehnat qilish natijasida bosh miya yarim sharlarida analitik va sintetik faoliyat rivojlanadi. Bu xolat tashqi ta'sirni aniq ajrata oladigan xususiyatni o'stiradi. Farq qilish harakteridagi tormozlanish vujudga keltiradi. Bu davrga kelib o'qish mashg'ulotlari ancha murakkablashadi: bir qator yangi fanlar o'qitila boshlaydi, dars mazmuni kengayadi, murakkablashadi, bilim, hayot, amaliy ishlar qo'shib olib boriladi, o'quvchilar ishlab chiqarish jamoasida bo'ladi, ekskursiyalarga, ko'rsatmalikka, aloxida e'tibor beriladi. Bu davrda nazorat bilimlar, amaliy ishlar bilan qo'shib o'rganiladi. O'quvchilardan materialni tushunish va uni hayotga tadbqiq eta bilish talab etiladi. Bola bu yoshda o'zini ancha eslik his qiladi, tajriba ortadi va bilimlarini mustaqil hayotga tadbqiq eta boshlaydi. Bu esa ularning darsga bo'lgan munosabatlarini o'zgartiradi. Bu davrga kelib o'zlariga ma'qul bo'lgan biror fanni tanlaydilar. Bunday xususiyatlarni o'smirlarda ham uchratish mumkin, lekin bunda aloxida fanlarga bo'lgan qiziqish ko'proq o'qituvchining maslahati bilan bog'liq bo'lsa, yuqori sinf o'quvchilaridagi qiziqish ularning extiyojlari, intilishlari asosida tarkib topadi. Ba'zan ular shoshmashosharlikka yo'l qo'yadilar va natijada xodisalar haqida noto'g'ri fikr yuritib, noto'g'ri xulosalar chiqaradilarto'g'ri xulosalar chiqaradilar. Yuqori sinf o'quvchilarining o'z atroflarini, o'rab olgan voqelikni bilib olishga bo'lgan intilishi ularda dunyoqarashning tarkib topishiga sharoit yaratadi. Ulardagi nazariy bilimlarning ortib borishida sinfdan tashqari ishlar, to'garaklar ijobiy ta'sir ko'rsatadi. V.A.Krutetskiy, I.N.Lukin yuqori sinf o'quvchilarining bilim egallashidagi aqliy individual faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida to'xtalib, bu borada o'quvchilarni asosan 4 guruhga bo'ladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "Kattalik yoshi" bolaning rivojlanishida jiddiy bosqich bo'lib, ularning kelajakdagi farovonligiga poydevor qo'yadigan jismoniy, kognitiv, ijtimoiy va hissiy o'zgarishlar bilan belgilanadi. Ota-onalar, g'amxo'rlar va o'qituvchilar ushbu o'ziga xosliklarni tan olishlari va ushbu o'zgarishlarni to'liq qo'llab-quvvatlash uchun zarur aralashuvlarni hamdardlik bilan qo'llashlari kerak. Etarlicha qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riqlar bilan ushbu o'smirlar o'z potentsiallarini maksimal darajada oshirishlari va jamiyatga qo'shgan hissalarini ilgari suradigan yaxshi rivojlangan shaxslarga aylanishi mumkin.

References:

1. E.G'oziev. Yosh davrlar psixologiyasi. Toshkent, 1996.
2. V.M. Karimova, F.A. Akromova. Psixologiya. Toshkent, 2000.
3. E. G'oziev. Umumiy psixologiya. I-II tom. Toshkent, 2002. 4. G'oziev E. G'. Psixologiya (Yosh davrlar psixologiyasi). Toshkent, 2002..